

Κριτήριο Αξιολόγησης

Θεματική: Επιστήμη, Ορθολογισμός, Ανορθολογισμός

Κείμενο 1

Παρατίθεται μέρος της συνέντευξης του Στέφανου Τραχανά στον Σπύρο Μανουσέλη για το πώς διαφοροποιείται η επιστημονική γνώση από την ψευδοεπιστήμη. Η συνέντευξη (διασκευασμένο κείμενο) δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα των Συντακτών.

Είναι όμως εύκολο για τον πολίτη που εκτίθεται σε καταιγισμό «επιστημονικών» πληροφοριών μέσω διαδικτύου να διακρίνει τι από αυτά είναι έγκυρη επιστημονική γνώση και τι ψευδοεπιστήμη;

Δεν είναι εύκολο, αλλά μπορούμε να τον βοηθήσουμε να το κάνει. [...] Ας πούμε ότι παρακολουθεί μια ομιλία και ο ομιλητής ισχυρίζεται ότι η θεωρία της εξέλιξης –ο «αγαπημένος εχθρός» πολλών– είναι λάθος και επικαλείται διάφορα «ατράνταχτα» στοιχεία για να το στηρίξει. Δεν έχει παρά να κάνει στον ομιλητή μία πολύ απλή ερώτηση: «Σε ποιο επιστημονικό περιοδικό έχουν δημοσιευτεί όλα αυτά που λέτε και πού διδάσκονται;». Και αν η απάντηση που θα πάρετε, αγαπητέ αναγνώστη, δεν είναι συγκεκριμένη, αλλά είναι αοριστίες και λεκτικά πυροτεχνήματα, τότε ξέρετε ότι αυτό που ακούσατε δεν είναι επιστημονικός λόγος αλλά ψευδοεπιστήμη.

Γιατί λοιπόν, σε μια εποχή σαν τη δική μας, που ορθά χαρακτηρίζεται «εποχή του επιστημονικού πολιτισμού», εξακολουθεί να υπάρχει ένας εντυπωσιακά μεγάλος επιστημονικός αναλφαριθμητισμός;

Προφανώς, αυτό είναι το ερώτημα–κλειδί για το θέμα που συζητάμε. Δεν έχει όμως εύκολη απάντηση, γιατί είναι ένα πολυπαραγοντικό πρόβλημα, οπότε μόνο δύο εύκολες επισημάνσεις θα μπορούσα να κάνω. Η μία είναι ο ρόλος του νέου Μεγάλου Αδελφού: ο ρόλος του διαδικτύου και κυρίως των μηχανών αναζήτησης και του τρόπου που επιλέγουν και φέρνουν στην κορυφή τα θέματα που «μας ενδιαφέρουν». Είναι ένας μηχανισμός αόρατης χειραγώγησης που δημιουργεί μεγάλες κλειστές κοινότητες ομοφρονούντων σε ένα θέμα, ικανές να ακούν μόνο τον αντίλαλο της δικής τους φωνής. Ο δεύτερος παράγοντας είναι η εγκατάλειψη από το εκπαιδευτικό σύστημα –όχι μόνο το δικό μας– της βασικής υποχρέωσης που είχε θέσει ο Διαφωτισμός και η μεγάλη παραδοχή του ευρωπαϊκού ουμανισμού για την εκπαίδευση: Να διδάσκεται η επιστήμη όχι μόνο ως χρήσιμη γνώση αλλά και ως απελευθερωτική δύναμη του ανθρώπου. Να τον προφυλάσσει από τις δεισιδαιμονίες και τις προλήψεις, όπως ονειρεύτηκε τον κοινωνικό ρόλο της επιστήμης ο Ρήγας Φεραίος όταν έγραφε το «Φυσικής Απάνθισμα». Πού να ήξερε...

Κείμενο 2

Ο Νίκος Δήμου στον πρόλογο του βιβλίου του «ΜΙΚΡΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΟΡΘΟΛΟΓΙΣΜΟΥ (και ανορθολογισμού)» επέλεξε να παραθέσει μία επιστολή που έλαβε από έναν νεαρό φοιτητή, τον Δημήτρη Φωτακάκη, την οποία απαντά παρουσιάζοντας τις απόψεις του για τον ορθολογισμό. Η επιστολή που παρατίθεται είναι διασκευασμένη για τις ανάγκες της εξέτασης.

«Μία φορά στις τόσες παίρνω ένα μήνυμα που με κάνει να σκεφτώ πως άξιζε τον κόπο να ζήσω». [...] Έχω γράψει συχνά πως το έλλειμμα του ορθολογισμού είναι πολύ χειρότερο από το έλλειμμα του προϋπολογισμού. Ίσως μάλιστα το δεύτερο να οφείλεται στο πρώτο. Σκεφθείτε αν η κοινωνία και η οικονομία μας ήταν ορθολογικά οργανωμένη: ούτε ελλείμματα, ούτε χρέη, ούτε Κρίση. [...]

Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα σε μας που δυσπραγούμε και στα άλλα ευρωπαϊκά έθνη που ευημερούν; Μήπως έχουν περισσότερες πλουτοπαραγωγικές πηγές; Έχει πετρέλαιο η Ελβετία; Έχει χρυσό η Φινλανδία; Όχι βέβαια. Αλλά έχουν οργάνωση. Έχουν παιδεία. Έχουν επιστήμη, έρευνα και καινοτομία.

Στον 21ο αιώνα το πιο βασικό κεφάλαιο είναι ο νους και η γνώση. Σκέψη και γνώση είχαν τα γυμνασιόπαιδα που δημιούργησαν από το τίποτα κολοσσούς, όπως η Apple και η Microsoft. Και τι είναι η βάση, το υπόβαθρο για κάθε σκέψη, επιστήμη και γνώση; Μα ο ορθός λόγος!

Εμείς βουλιάζουμε συνεχώς μέσα σε χάος ανοργανωσιάς και παραλογισμού. Κάθε μέρα στις εφημερίδες διαβάζουμε ιστορίες γραφειοκρατικής τρέλας, παρανοϊκές θεωρίες συνωμοσίας και πράξεις αυτοκαταστροφής.

Έτσι βλέπουμε πως το 72% των Ελλήνων πιστεύει ότι η Κρίση σχεδιάστηκε και επεβλήθη από ξένα κέντρα. Ποια είναι αυτά; (Μυστικό) Γιατί το έκαναν αυτό; (Σιωπή με νόημα – εδώ χωράνε όλες οι μυθολογικές εξηγήσεις) Πράγμα που σημαίνει πως πάνω από τα δύο τρίτα των κατοίκων αυτής της χώρας πάσχουν από μία μορφή παρανοϊκού παραληρήματος. Οι ρίζες του πρέπει να αναζητηθούν στην παιδεία, την οικογένεια και την κοινωνία. Αλλά κυρίως στην παιδεία. Όπου οι μαθητές διδάσκονται μύθους, παραποιημένες ή ελλιπείς γνώσεις που πρέπει απλώς να αποστηθίσουν – αλλά ένα πράγμα δεν διδάσκονται ποτέ: σκέψη και κρίση. [...]

Έχετε συνειδητοποιήσει ότι εκτός από τη μεγαλύτερη ανεργία της Ευρώπης, έχουμε και τη μεγαλύτερη αφθονία σε αστρολογικά έντυπα και εκπομπές; Όσο και αν σας φανεί παράξενο, αυτά τα δύο μεγέθη είναι ευθέως ανάλογα. Η αστρολογία είναι απάτη και οι αστρολόγοι κοινοί απατεώνες. Λοιπόν ένας λαός που τρέφει 20.000 επίσημους απατεώνες (τόσοι περίπου είναι δηλωμένοι στην εφορία) είναι άξιος της τύχης του. [...]

Έγραφα κάποτε:

«Πολλοί δεν κατανοούν πως ο ορθολογισμός είναι απαραίτητος όχι μόνο για να μπορέσεις να ζήσεις, αλλά και για να σε οδηγήσει στα όρια και την υπέρβασή του. Κανείς δεν μπορεί να ζήσει μόνον από τον ορθολογισμό – αλλά και κανείς χωρίς αυτόν. Ο ορθολογισμός για μένα ορίζει τα όρια της δημόσιας σκέψης, γνώσης και πράξης. Αυτής που μοιράζεται και ρυθμίζει (ή θα έπρεπε να) την κοινωνική ζωή μας. Η επιστήμη, η γνώση, η τεχνολογία. Είναι ο ΚΟΚ, ο σεβασμός του άλλου, η κατηγορική προσταγή του Καντ. Τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι νόμοι, οι κανόνες. [...]

Άνοιξη 2016 Ν. Δ.

Κείμενο 3

Ο κύκλος τραγουδιών «Ο Ανδρέας» ή «Τα τραγούδια του Αντρέα» γράφτηκε το 1968. Ο Θεοδωράκης αφιέρωσε αυτά τα τραγούδια στον αείμνηστο Ανδρέα Λεντάκη, ηρωικό στέλεχος της ΕΔΑ. Ένα από τα τέσσερα τραγούδια που απαρτίζουν τον κύκλο είναι και το «Καιρός να δεις».

Καιρός να δεις

Σου είπαν ψέματα πολλά
ψέματα σήμερα σου λένε ξανά
κι αύριο ψέματα ξανά θα σου πουν
ψέματα σου λένε οι εχθροί σου
μα κι οι φίλοι σου σου κρύβουν την αλήθεια.
Ψεύτικη δόξα σου τάζουν οι ψεύτες
μα κι οι φίλοι σου με ψεύτικες αλήθειες σε κοιμίζουν.
Πού πας με ψεύτικα όνειρα;
πού πας με ψεύτικα όνειρα;
Καιρός να σταματήσεις
καιρός να τραγουδήσεις
καιρός να κλάψεις και να πονέσεις
καιρός να δεις.

Παρατηρήσεις

Θέμα Α

A1. Να αποδώσετε συνοπτικά (70-80 λέξεις) τις απόψεις του Στέφανου Τραχανά (Κείμενο 1) για τη διαφοροποίηση της επιστημονικής γνώσης από την ψευδοεπιστήμη και τα αίτια του σύγχρονου επιστημονικού αναλφαριθμητισμού

Μονάδες 20

B1. Να επαληθεύσετε ή να διαψεύσετε, με βάση το Κείμενο 1 και 2, τις παρακάτω περιόδους λόγου, γράφοντας στο τετράδιό σας, δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε περίοδο, τη λέξη Σωστό ή Λάθος (χωρίς αναφορά σε χωρία των κειμένων).

- α. Στο Κείμενο 1 προτείνεται ως κριτήριο διάκρισης της επιστημονικής γνώσης η ένταξή της σε θεσμικά αναγνωρισμένα πλαίσια.
- β. Σύμφωνα με το Κείμενο 1, η αξιοπιστία μιας άποψης κρίνεται κυρίως από το πόσο πειστικά παρουσιάζεται στο ευρύ κοινό.
- γ. Ο συγγραφέας του Κειμένου 2 αποδέχεται μορφές ανορθολογικής σκέψης, εφόσον προσφέρουν ψυχολογική ανακούφιση στους ανθρώπους.
- δ. Στο Κείμενο 2 ο ορθολογισμός παρουσιάζεται ως επαρκής συνθήκη για να καλύψει τις ανθρώπινες ανάγκες.
- ε. Και τα δύο κείμενα συγκλίνουν στην άποψη πως το έλλειμμα κριτικής σκέψης οφείλεται σε θεσμικές εκπαιδευτικές ελλείψεις.

Μονάδες 10

B2. α) Στην πρώτη απάντησή του («Δεν είναι εύκολο ... αλλά ψευδοεπιστήμη») ο Στέφανος Τραχανάς υιοθετεί συμβουλευτικό ύφος. Για ποιο θέμα ο συνεντευξιαζόμενος του Κειμένου 1 συμβουλεύει τους αναγνώστες στο συγκεκριμένο χωρίο (μον. 2) και με ποια δύο μέσα/στοιχεία επιτυγχάνει τον σκοπό του (μον. 2); Να κάνετε αναφορά στη λειτουργία κάθε μέσου/στοιχείου (μον. 2).

β) Να εξηγήσετε σύντομα τη λειτουργία των σημείων στίξης στα παρακάτω αποσπάσματα (μον. 4):

1. επικαλείται διάφορα «ατράνταχτα» στοιχεία (εισαγωγικά – Κείμενο 1)
2. Η μία είναι ο ρόλος του νέου Μεγάλου Αδελφού: ο ρόλος του διαδικτύου και κυρίως των μηχανών αναζήτησης (άνω-κάτω τελεία – Κείμενο 1)
3. η εγκατάλειψη από το εκπαιδευτικό σύστημα –όχι μόνο το δικό μας– της βασικής υποχρέωσης (διπλή παύλα – Κείμενο 1)
4. Μα ο ορθός λόγος! (θαυμαστικό – Κείμενο 2)

Μονάδες 10

B3. Πρόθεση του συγγραφέα του Κειμένου 2 είναι να προβληματίσει με καταγγελτικό λόγο για την έλλειψη ορθολογισμού στην ελληνική κοινωνία. Να αναφέρετε τρεις (3) διαφορετικές γλωσσικές επιλογές με τις οποίες επιτυγχάνει τον στόχο του, παραθέτοντας τα αντίστοιχα χωρία (μον. 6), και να εξηγήσετε τη λειτουργία της καθεμιάς από αυτές στο κείμενο (μον. 9).

Μονάδες 15

Θέμα Γ

Γ1. Ποιο είναι το θέμα του ποιήματος του Κειμένου 3, κατά τη γνώμη σας; Να απαντήσετε, αξιοποιώντας τρεις (3) διαφορετικούς κειμενικούς δείκτες του ποιήματος. Θεωρείτε διαχρονική την παραίνεση/ προτροπή του ποιητικού υποκειμένου;

Μονάδες 15

Θέμα Δ

Δ1. Διαβάσατε πρόσφατα το βιβλίο του Νίκου Δήμου (Κείμενο 2) για την αξία του ορθολογισμού. Με έναυσμα τη δήλωσή του, πώς «Στον 21ο αιώνα το πιο βασικό κεφάλαιο είναι ο νους και η γνώση.», γράφετε μια επιστολή προς τον συγγραφέα στην οποία παραθέτετε τους προβληματισμούς σας για τις συνέπειες του ανορθολογισμού σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο, αλλά και τους τρόπους με τους οποίους η παιδεία μπορεί να συμβάλει στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης εσάς των νέων. Η επιστολή σας να έχει έκταση 350-400 λέξεις.

Να υποστηρίξετε την άποψή σας τεκμηριωμένα αξιοποιώντας δημιουργικά και τα κείμενα αναφοράς (Κείμενα 1, 2)

Προσοχή, **ΔΕΝ** πρέπει να υπογράψετε με το πραγματικό σας ονοματεπώνυμο. Αναγράψτε την ιδιότητά σας.

Μονάδες 30